

druhem *Cypridopsis* cf. *vidua* a výrazně méně hojným rodem *Potamocypris* BRADY, 1870. Z podčeledi *Cyprinotinae* BRONSHTEIN, 1947 se zde vyskytuje druh *Heterocypris salina* (BRADY, 1868), který se vyznačuje širokým rozpětím v toleranci salinity vody. Čeleď *Ilyocyprididae* KAUFMANN, 1900 je zastoupena např. druhy *Ilyocypris monstrifica* (NORMAN, 1862) a *I. bradyi* SARS, 1890. Čeleď *Darwinulidae* BRADY & NORMAN, 1889 s jediným zástupcem *Darwinula stevensoni* (BRADY & ROBERTSON, 1870) byla zjištěna pouze ojediněle. Velmi zajímavý se zdá být výskyt zástupců cytheroidních čeledí. Čeleď *Limnocytheridae* KLIE, 1938 je reprezentována především druhem *Limnocythere inopinata* (BAIRD, 1867), který je ve dvou vzorcích výrazně dominantní, dále je to *Limnocytherina sanctipatricii* (BRADY & ROBERTSON, 1869) a pravděpodobně *Leucocythere mirabilis* KAUFMANN, 1892. Zaznamenán byl i mixohalinní druh *Cyprideis torosa* (JONES, 1850) z čeledi *Cytherideidae* SARS, 1925, který se vyskytuje již hojněji, předchozí uvedený druh byl dosud nalezen v počtu pěti lasturek.

Druhová diverzita ostrakodového společenstva od báze profilu mírně roste, kulminuje v úrovni 130–140 cm pod

povrchem a potom pomalu klesá, přičemž v nejsvrchnějších 20 cm se vyskytuje pouze jediný druh, *Heterocypris salina*, který nakonec také vymizí.

Ve vzorcích byly zjištěny i otolity ryb, různorodé rostlinné zbytky, zejména v nejmladších vrstvách (sporangia char, semena a plody vyšších rostlin), několik druhů plžů, mlžů rodu *Pissidium*, dále několik redeponovaných terciérních foraminifer a ephipia perloček.

V rámci dalšího zpracování bude upřesněn vývoj ostrakodové fauny ve smyslu paleoekologickém a porovnány dosavadní výsledky s terciérní faunou z blízkého výchozu. Dosavadní výsledky ukazují, že lokalita je na obsah lasturnatek bohatá jak kvalitativně, tak kvantitativně a společenstva lasturnatek se během sedimentace výrazně vyvíjela.

Literatura

- BRÍZOVÁ, E. – HAVLÍČEK, P. (1993): Kvartérně geologický výzkum „Čejčského jezera“. – Zpr. geol. Výzk. v Roce 1993.
 MEISCH, C. (2000): Freshwater Ostracoda of Western and Central Europe. – Spektrum. Heidelberg.

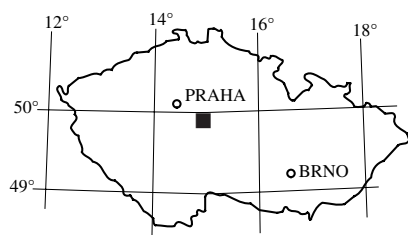
NOVÝ DRUH KŘÍDOVÉ ÚSTŘICE Z LOKALITY PLAŇANY U KOLÍNA

New species of Cretaceous oyster from Plaňany near Kolín

BOŘIVOJ ZÁRUBA

Národní muzeum v Praze, Paleontologické oddělení, Václavské nám. 68, 115 79 Praha

(13-14 Nymburk)

Key words: Upper Cretaceous, Lower Turonian, Taxonomy, Bivalvia, Ostreacea, *Pycnogyra*, *P. sulcata*, Bohemian Cretaceous Basin, Plaňany

Abstract: A new genus and species of Cretaceous oyster, *Pycnogyra sulcata* gen. et sp. n., is described from the Lower Turonian of Bohemian Cretaceous Basin. The new genus distinguishes itself from all other genera of grypheoidal oysters by deep radial posterior sulcus and well-detached posterior flange.

Ve svrchní části východní stěny lomu v Plaňanech u Kolína byla v minulém roce během těžebních prací odkryta křídová výplň rozsáhlé deprese skalního podloží. Tuto výplň, nacházející se na 1. etáži zmíněného lomu, tvoří poloha vápnných, slabě glaukonitických pískovců s hojnými kop-

rolity a schránkami druhově nepříliš pestrého společenství ostreoidních mlžů (blíže o litologii viz ŽÍTT, tento časopis). Mezi nimi bylo objeveno i několik neznámých nebo z naší křídly doposud neuváděných druhů. Patří k nim i nově popísaný rod a druh *Pycnogyra sulcata* gen. et sp. n.

Výzkum je součástí projektu Příbřežní tafocenózy na hranici cenoman-turon (česká křídová pánev), registrovaného u GA ČR pod č. 205/99/1315.

Pycnogyra sulcata gen. et sp. n.

Diagnóza. Středně velká, nápadně inekvivalvní, silně inekvilaterální schránka. Její přední okraj je exogyroidně stočený a jeho obloukovitý průběh odpovídá celkovému vinutí schránky. Zadní okraj v místě exhalantního sifonu vybíhá v nápadný, vlnitě zprohýbaný, někdy až trubicovitý lalok. Ligamentální plošina je krátká, velmi nízká. Svalový vtisk má široce oválný až okrouhlý tvar, je malý a mělký. Leží vysoko v horní části vrcholové dutiny vnitřního povrchu misky a je téměř centrální, jen mírně posunutý k levému okraji misky. Vesikulární struktura, nejlépe patrná na vnějším povrchu vrcholové části levé misky, je pyknodontního typu. Chomata nebyla zjištěna. Levá miska je vysoce klemtá, exogyroidně stočená k zadnímu okraji. Vrcholová část je krátká, tupě gryfeoidně zakončená, v místě připev-

Rozměry levých misek druhu *Pycnogyra sulcata* gen. et sp. n. z lokality Plaňany u Kolína

inv. č.	O 6314	O 6315	O 6316	O 6317	O 6318	O 6319	O 6320	O 6321	O 6322	O 6323	O 6324
výška	30,7	27,2	31,5	31,2	26,9	33,3	35,7	29,7	28,6	21,6	23,0
délka	38,2	25,2	28,0	28,6	29,7	45,4	39,9	34,4	35,1	28,8	20,4

nění k podkladu deformovaná. Přípevňovací ploška je malá. V zadní části vnějšího povrchu levé misky je výrazná rýha, která vybíhá z vrcholové části misky a končí na jejím ventrálním okraji. Tato hluboká a poměrně široká radiální rýha odděluje centrální část misky od lalokovitěho zadního okraje. Vrcholová dutina levé misky je typicky gryfeoidně prohloubená. Dotyková linie je zvlněná. Pravá miska je menší, většinou plochá, víčkovitá nebo jen slabě prohloubená. Její dotyková linie věrně kopíruje zvlněnou okrajovou část levé misky. Na vnějším povrchu schránky jsou dobře patrné okraje přírůstkových lamel, které se na levé misce shlukují v širší, nepřilíhající výrazné koncentrické valy. Jinak je povrch schránky hladký.

Poznámky a vztahy. *Pycnogyra* gen. n. ze spodního turonu české křídové pánve upomíná řadou znaků na rod *Pycnodonte* FISCHER de WALDHEIM. Patří k nim zejména přítomnost charakteristické vesikulární struktury, velikost, tvar a poloha svalového vtisku, radiální rýha oddělující lalokovitý výběžek zadního okraje levé misky, velikost přípevňovací plošky a téměř hladký povrch schránky. Od rodu *Pycnodonte* se však liší vinutím vrcholové části, které má charakter prostorové spirály a je typicky exogyroidního typu. Od rodu *Gryphaea* LAMARCK se liší přítomností vesikulární struktury a exogyroidním stočením schránky. Oproti rodu *Exogyra* SAY má velmi nízkou a krátkou ligamentální plošinu a tupě gryfeoidně zakončený vrchol. Typický morfologický znak rodu *Pycnogyra* gen. n., vlnitě zprohýbaný trubicovitý lalok v zadní části levé misky, je v menší míře vyvinut i u levých misek jurského podrodu *Gryphaea (Bilobisa)* STENZEL a u svrchnokřídového rodu *Texigryphaea* STENZEL. U obou zmíněných rodů jsou však vrcholové části levých misek gryfeoidně stočeny.

Levá miska druhu *Pycnogyra sulcata* sp. n. připomíná svým tvarem i charakterem povrchové skulptury svrchnokřídový druh *Gryphaeostrea canaliculata* (SOWERBY), který z české křídly popsal a vyobrazil A. E. REUSS (1846, tab. 27, obr. 46, 47, ve spojení s druhem *Exogyra lateralis* REUSS). Vyobrazení jedinci pocházejí z polohy slinitých se-

dimentů klasické Reussovy lokality *Schillinge bei Bilin*. Tímto názvem označoval Reuss západní úbočí Libčického údolí. Dnes je tato stráň po celé délce zasutá a zarostlá. O nepřístupnosti a zániku této lokality se zmiňuje již Jan Krejčí v roce 1911. Revize původních Reussových sběrů není možná, neboť celá kolekce byla před lety zničena. Obě vyobrazené misky se od druhu *Pycnogyra sulcata* sp. n. liší přímou vrcholovou částí a vrcholy gryfeoidního typu. Druh *Gryphaeostrea canaliculata* (Sow.), který se poměrně hojně vyskytuje v písčitéch slínovcích spodního turonu, je podstatně menší (do 10 mm výšky), levá miska je kratší, klenutější a její zadní okraj nikdy není protažen v trubicovitý lalok. Přípevňovací ploška ve vrcholové části levé misky je výrazná a vždy dobře patrná.

Literatura

- KREJČÍ, J. (1870): Studie v oboru křídového útvaru v Čechách. – Arch. přírodověd. Prozk. Čech, 1, II. Praha.
- REUSS, A. E. (1846): Die Versteinerungen der böhmischen Kreideformation. – Stuttgart.
- STENZEL, H. B. (1971): Treatise on Invertebrate Paleontology. – N. Molusca 6, Bivalvia, 3, Oysters, Geol. Soc. Amer. Kansas.
- WOODS, H. (1913): A monograph of the Cretaceous Lamellibranchia of England, v. 2, pt. 9. – Palaeontograph. Soc. (1912), 341–473, pl. 55–62. London.
- ZÁRUBA, B. (1996): Ústřice – Katalog rodových a podrodových taxonů podřádu Ostreina (Bivalvia). [Oysters – Catalogue of the supraspecific taxa of the suborder Ostreina (Bivalvia)]. – Vesmír & Národní muzeum v Praze, 63 pp. (in Czech with Engl. summary).
- ZÁRUBA, B. (2001): Poznámky k taxonomii a výskytu křídové ústřice *Gryphaeostrea canaliculata* (SOWERBY, 1813) na lokalitě Plaňany u Kolína. – Zpr. geol. Výzk. v Roce 2000. Praha.
- ZÁRUBA, B. (v tisku): *Pycnogyra sulcata* gen. et sp. n. (Bivalvia, Ostreina) from Lower Turonian of Bohemian Cretaceous Basin (Czech Republic).
- ŽÍTT, J. (2001): Vrstevní sled sedimentů s akumulací ústřic a červů v koprolitovci (Plaňany, česká křídová pánve). – Zpr. geol. Výzk. v Roce 2000. Praha.

Fotografie nového druhu křídové ústřice, nalezené v Plaňanech, je v příloze VIII.